

TYCHO BRAHES DAG

Men forhåbentlig uden uheld: I november åbner arkæolog Jens Vellev sammen med naturvidenskabelige kolleger Tycho Brahes grav i Prag – det vil gøre os klogere på den verdenskendte astronoms liv og død

Af Marie Louise Gammelgaard · mlg@hum.au.dk

Mandag 15. november bliver ikke *just another Monday* for den erfarne Moesgård-arkæolog Jens Vellev. For arbejdspladsen er denne dag og den kommende uge omlagt til Prag for lektoren i middelalder- og renæssancearkæologi. Ti års interesse og vedholdenhed har banet vej for en tilladelse fra Teynkirken. Her vil tjekkiske teknikere denne mandag formiddag fjerne den store gravsten af grå granit og skabe adgang til den murede krypt, hvor de fysiske rester af den verdenskendte danske astronom Tycho Brahe nu har ligget i næsten 409 år.

Blæren eller kviksølvet

Forskerholdet består foruden Jens Vellev af tjekkiske og danske forskere: arkæologer, læger, kemikere, tekstilkonservatorer og arkitekter,

For år tilbage fandt Jens Vellev på Det Kongelige Bibliotek i København ► fire billeder af Tycho Brahes kranium. De er taget af en kendt tjekkisk portrætfotograf i 1901 og havde ligget upåagtet i København siden da – de findes kun i Danmark. På næste side ses et andet af de fire fotografier.

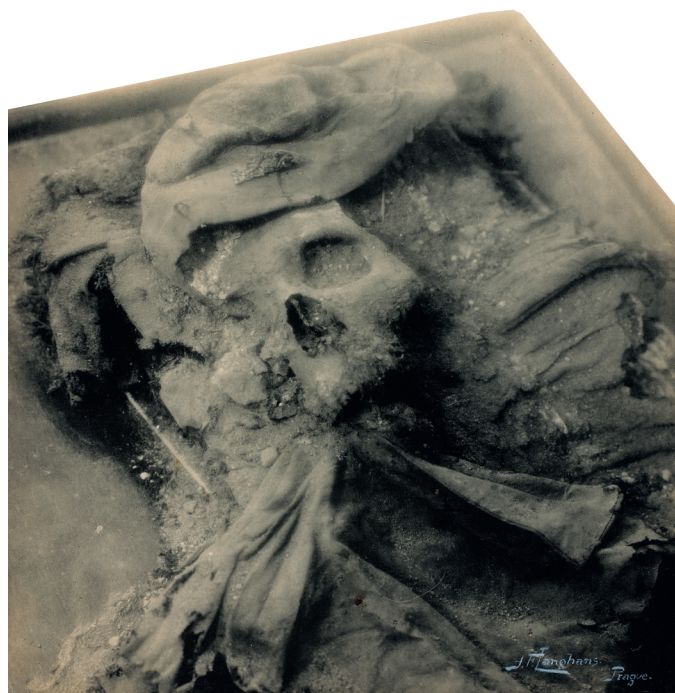

FOTO: LANGHANS

som skriver en videnskabelig afhandling i fællesskab.

– Vi vil gerne vide mere om Tycho Brahes daglige liv, hans livsførelse, generelle helbredstilstand og medicinindtag, og alle moderne undersøgelsesmetoder vil blive taget i brug, fortæller Jens Vellev.

Selv om den primære interesse ikke går på, hvad Brahe døde af, vil forskerholdet også komme ind på dén omdiskuterede side af sagen. En teori går på, at Brahes blære sprang, da han af høflighed ikke ville gå ud under en middag hos en baron, hvor der ifølge en samtidig beretning blev drukket tæt. En anden teori

går på kviksølvforgiftning, ligesom forlydender om mord har floreret.

– Vi kan ikke undgå at tage stilling til de sidste måneder af hans liv. Der er tidligere konstateret store mængder kviksølv i den afdøde Brahes skæg, og kviksølv spiller helt angiveligt en rolle. Jeg håber, at det kan enten afkræftes eller bekræftes som dødsårsag, eller bestemmes i hvilken grad, det spillede ind, siger den danske forskningsleder.

Stoffet blev dengang blandt andet brugt som smertestillende middel. Og analyser har antydnet, at Tycho Brahe ind-

tog en stor dosis kviksølv cirka tolv timer før sin død. Om han selv ordinerede den, kan måske sandsynliggøres, hvis forskerne får mulighed for at skære f.eks. en lårbensknogle igennem. Knogler kan i bedste fald vidne om hans helbredstilstand som 30-årig, 40-årig og 50-årig og indikere, hvad han tidligere i livet har taget af medicin.

Fra grav til hospital

Resterne af Tycho Brahe – formentlig knogler, skægrester og ligklædestykker – ligger i en halvanden meter lang forseglede zinkkiste. Når der denne mandag er boret hul i hvælvingen, sænker man et kikkertkamera ned for at danne sig et overblik over, hvordan der ser ud under gulvet, blandt andet hvordan hustruen, der også er begravet her, ligger. Herefter skal Brahes kiste og konens eventuelle ditto køres til et hospital i udkanten af Prag under politicskorte. Først her, på et laboratorium, åbnes der for et uvist indhold.

– Vi ved ikke, hvad der møder os af materiale og intet om, hvordan knoglerne er bevaret, kun at Brahes kranium er forseglede i en glasskål. Det kan komme noget andet frem, end vi har tænkt, siger Vellev.

Derfor må forskerne arbejde ad hoc og løbende tage stilling til, hvad der skal gøres.

Planen er også at undersøge Brahes hustru.

– Vi kan bruge hende som en slags kontrol, idet vi kan sammenligne dem. Det gør det ekstra interessant. Vi håber, hendes knogler er rimeligt bevaret, men vi ved det ikke, siger Jens Vellev.

DNA-test, CT-skanning og radioaktiv bestråling er noget af det, parret vil blive udsat for, inden knoglerne mures inde igen ugen efter.

– Vi får ikke lov til at åbne igen. Men vi regner med at få lov til at beholde nogle prøver, fortæller Vellev.

Den danske astronom skal genbegraves ved en højtidelighed. Zinkkisten bliver da lagt i ►

Dokumentarfilm til DR

Et dansk produktionsselskab følger det dansk-tjekkiske Tycho Brahe-projekt for at lave en dokumentarfilm, som skal vises på DR. Filmholdet har allerede lavet de første optagelser i de indledende faser. Jens Vellev har desuden fået henvendelser fra tv-folk i både Japan, Kina og Australien.

◀ en ny trækiste sammen med et offentligt dokument, som fortæller, hvad man har foretaget sig i 2010.

Tilladelsen og nysgerrigheden

Gennem ti år har det været et stort ønske for Århus-arkæologen at få lov til at åbne til Tycho Brahe. Når han har været på tjekkiske kanter på ferie eller studietur, har han altid besøgt de lokale kirkemyndigheder og været omkring relevante kontorer. Og det seneste par år har han for alvor forhandlet med tjekiske instanser og skrevet ansøgninger. I februar i år kom så den endelige tilladelse.

– Som arkæolog er jeg drevet af en personlig nysgerrighed og vil gerne beskrive noget, som ikke er *almindeligt*. Og for mig er det også interessant, at emnet har offentlig appel – jeg kan godt lide at arbejde med noget som interesserer mange.

I dette tilfælde er hans helbredstilstand vigtig for at forstå hans dagligdag, pointerer Vellev, der som arkæolog vil kombinere skriftlige kilder med fysiske levn.

– Hans astronomiske betydning har jeg svært ved at vurdere, men for mig er både mennesket og videnskabsmanden interessant. Nogle siger, at man godt kan eliminere f.eks. en forfatters dagligliv, men H.C. Andersens liv og sygdomsbillede er også blevet analyseret, og jeg tror, det er svært at skille tingene ad: man må vide noget om personen blandt andet for at vurdere den videnskabelige produktion.

I sin Brahe-periode har Jens Vellev blandt andet genskabt astronomens papir med hans eget vandmærke og skrevet flere artikler. Nu er han i gang med en bog om astronomens dagligdag ud fra 700 latinske margin-dagbogsnotater som han anser for at være en oversat del af Brahes skriftlige produktion. Desuden håber han at få hans mest berømte bog, *Mechanica* fra 1598, udgivet på dansk.

– At vi forstyrrer ham i graven, tror jeg bestemt, han billiger, for ”alt for videnskaben”, siger Jens Vellev.

Skægget fra 1901

Graven har været åbnet én gang tidligere, i 1901. Dengang undersøgte en tjekkisk læge hurtigt indholdet, lukkede til Brahe igen og lavede en kort redegørelse.

– Den skal vi nu supplere med analyser – så man kan sige, at vi skal fuldføre de undersøgelser, der blev lavet i 1901. Med moderne metoder kan vi lave helt andre analyser og besvare mange flere af de spørgsmål, der er stillet til materialet, mener Jens Vellev.

For en snes år siden blev der på Lunds Universitet lavet såkaldte

PIXE-analyser af Brahe-skæg som blev fundet i den tjekiske læges efterladte papirer, hvor det havde ligget i mange år i en konvolut. I konklusionen kunne svenskerne ikke med sikkerhed fastslå kviksølv som den direkte dødsårsag. Men med uberørt hår fra graven skal der nu laves to nye, uafhængige PIXE-analyser i Lund og Prag – dermed håber man at få nogle usikkerheder elimineret.

I samme ombæring skal gravkrypten måles op og beskrives, og ligklæderesterne skal det samme. Man håber, at der stadig er tøjstykker nok i graven til at rekonstruere hele Brahes renæssancedragt. Men at klæderne er hullede, ved man, for i 1901 klippede den lokale kirketjener stumper af og solgte dem blandt andet til private besøgende. Ved en eftersøgning i danske medier fik Jens Vellev senere fat en snes stykker, hvoraf det største nu ligger på Nationalmuseet (på dette HUMmagasins forside kaster han lys over et andet).

Fakta om Brahe (1546-1601)

- Verdenskendt dansk astronom, der betragtes som grundlægger af moderne observerende astronomi
- Af dansk adelsslægt - næseprotesen i sølv skyldtes en duel
- Brød med den hidtidige forestilling om at universet og dets stjernehimmel var uforanderlig, da han i 1573 udgav bogen *De nova stella* (om den nye stjerne), efter at han havde opdaget en kraftig stjerne i stjernebilledet Cassiopeia
- Fra sit observatorium Uraniborg på Hven opdagede han også, at kometerne var langt længere væk end Månen
- Opførte en af Danmarks første papirmøller og interesserede sig også for alkymi. Var desuden en habil latinsk digter
- Faldt i unåde hos den unge kong Christian IV. I 1597 forlod Brahe Danmark og fandt en ny mæcen i Rudolf 2. i Prag, hvor han døde
- Talemåden en Tycho Brahes-dag skyldes ikke Brahes egne uheld, men er en liste over ”uheldige dage”, som i 1700-tallet fik påklippet Tycho Brahes navn af ukendte årsager